

VLADO MAJSTOROVIĆ*

Bolonjski proces u BiH: stanje i očekivanja

Uvod

Bolonjski proces najveća je reforma visokoga obrazovanja u novijoj povijesti koja je već na početku obuhvatila cijeli europski prostor. Ključna motivacija za taj proces proizišla je iz uočavanja novih i drugačijih potreba na svim razinama tržišta rada. Posebno se to odnosi na visokoobrazovni kadar koji će moći bolje i djelotvornije reagirati na stalne promjene u okruženju.

Kako bi odgovorile na te izazove vremena, visokoobrazovne ustanove nužno se moraju otvarati prema društvenoj zajednici, a uz to trebaju zadržati i svoju tradicionalnu misiju pokretača društvenoga i gospodarskoga napretka. Upravo zbog toga u ovome prilogu bit će prikazano trenutačno stanje Bolonjskoga procesa u BiH prema njegovim ključnim elementima.

1. Bolonjski proces i ključni elementi ostvarenja zadanih ciljeva

U sveučilišnim krugovima, a i šire, najčešće spominjani pojam je Bolonjska deklaracija, odnosno Bolonjski proces. Službeno započet Bolonjskom deklaracijom, 19. lipnja 1999. godine, Bolonjski se proces temelji na nizu dokumenata i deklaracija počevši od Magna Charta Universitatum, u kojoj se daju osnovna načela utemeljenja, izgradnje i djelovanja sveučilišta, pa preko Lisabonske konvencije, Sorbonske deklaracije, Bolonjske deklaracije, Salamanske konvencije, Praškoga i Berlinskoga komunikea do Ministarske konferencije u Bukureštu, održane u svibnju 2012. godine.

Bit Bolonjskoga procesa iskazana je deklaracijom kojom se stvara Europski prostor visokoga obrazovanja (EHEA) koji bi omogućio mobilnost studenata i nastavnika, bolju institucionalnu suradnju, prohodnost i fleksibilnost studija, stvaranje europskoga tržišta rada i jačanje kompetitivnosti i atraktivnosti Europe u odnosu na druge regije.

---

* Akademik prof. dr. sc. Vlado Majstorović, prorektor za međusveučilišnu suradnju Sveučilišta u Mostaru, vlado.majstorovic@tel.net.ba

Ključni elementi ostvarivanja zadanih ciljeva koji bi omogućili harmonizaciju visokoga obrazovanja u Europi su:

- prihvaćanje sustava lako prepoznatljivih i usporedivih akademskih stupnjeva i uvođenje dodatka diplomi (Diploma Supplement);
- prihvaćanje sustava temeljena na tri glavna ciklusa (preddiplomskome, diplomskom i poslijediplomskom);
- uvođenje ECTS bodovnog sustava (European Credit Transfer System);
- promicanje mobilnosti uklanjanjem svih prepreka slobodnomu kretanju;
- promicanje europske suradnje u osiguranju kvalitete u cilju razvijanja usporedivih kriterija i metodologija i
- promicanje potrebne europske dimenzije u visokome obrazovanju.

U Praškome priopćenju (2001.) potvrđeno je opredjeljenje ciljevima Bolonjske deklaracije i kao važni elementi Europskoga visokoobrazovnog prostora ističu se tri nove smjernice:

- cjeloživotno učenje (Life Long Learning);
- sudjelovanje studenata u upravljanju visokoobrazovnim ustanovama;
- povećanje privlačnosti i kompetitivnosti Europskoga prostora visokoga obrazovanja prema ostalim dijelovima svijeta.

Ovako organiziran europski obrazovni sustav može ostvariti željeni sinergijski učinak kojim bi se omogućilo podizanje konkurentnosti kako u ekonomskome tako i kulturno-obrazovnome području.

2. Provedba Bolonjskoga procesa u BiH

Trenutačno se stanje provedbe Bolonjskoga procesa u BiH ukratko može sagledati kroz ocjenu već navedenih ključnih elemenata ostvarivanja zadanih ciljeva.

2.1. Prihvaćanje sustava lako prepoznatljivih i usporedivih akademskih stupnjeva i uvođenje dodatka diplomi

Većina je visokoobrazovnih ustanova sustav akademskih stupnjeva usuglasila s trajanjima studija i zakonskom regulativom. Problem koji već godinama postoji u smislu ujednačavanja naziva za javne visokoobrazovne ustanove u BiH još nije riješen. Sustav obrazovanja u BiH u velikoj mjeri nije prilagođen potrebama tržišta rada kao ni mogućnosti studenata da se obrazuju na sva tri ciklusa. Strogo se tumači primjena dvaju mogućih Bolonjskih koncepata studija (4+1+3 i 3+2+3) bez mogućnosti neke

međusobne korespondencije. Kod jednih je objašnjenje da je prvi koncept više okrenut akademskomu, a drugi koncept stručnomu obrazovanju. Nastavni sadržaji kroz obvezna periodična inoviranja trebali bi voditi stjecanju odgovarajućih znanja, vještina i kompetencija, što je iskazano kroz ishode učenja (*learning outcomes*). Na većini visokoobrazovnih ustanova usvojeni su i implementirani neki sustavi dokumentacije (ugovor o učenju, prijepis ocjena i sl.) te dodatak diplomi i drugi dokumenti koji osiguravaju laku razumljivost i usporedivost akademskih stupnjeva.

2.2. Prihvatanje sustava temeljena na tri glavna ciklusa (preddiplomskome, diplomskom i poslijediplomskom)

Ovo je provedeno u sustavu 4+1+3 godine (240+60+180 ECTS bodova) i 3+2+3 godine (180+120+180 ECTS bodova). Većina visokoobrazovnih ustanova već je organizirala nekoliko generacija drugoga ciklusa. Doktorski studiji po Bolonjskome konceptu u većini su slučajeva još uvijek u pripremi. Na nekim visokoobrazovnim ustanovama još uvijek je moguće prijaviti doktorske radove po starome sustavu za one koji su magistrirali prije Bolonjske reforme. U Republici Hrvatskoj svim se diplomantima staroga načina studiranja automatizmom priznaje status magistra, čime im je omogućen izravni upis na doktorski studij.

2.3. Uvođenje ECTS bodovnog sustava (European Credit Transfer System)

Ovaj je sustav proveden na većini visokoobrazovnih ustanova. Polazna osnova za proračun najčešće je bila radna norma za studenta od 1.800 radnih sati godišnje i na osnovi toga postavljanje odnosa 30 sati rada studenta = 1 ECTS bod. Danas se dosta radi na uspostavi realnijih odnosa broja ECTS bodova i opsega literature koju student koristi za pripremu ispita kao i druga istraživanja stvarne opterećenosti studenta i broja ECTS bodova (studentsko opterećenje, eng. *student workload*). Izvršene su ispravke broja ECTS bodova tamo gdje se u praksi pokazalo da isti nisu pravilno raspoređeni.

2.4. Promicanje mobilnosti uklanjanjem svih prepreka slobodnom kretanju

Ovaj element Bolonjskoga procesa maksimalno se promovira na svim javnim visokoobrazovnim ustanovama. Nažalost, mobilnost osoblja i studenata svodi se na

najmanju moguću mjeru zbog nedostatka namjenski alociranih sredstava. Na mrežnim stranicama većine visokoobrazovnih ustanova dostupni su informacijski paketi koji objašnjavaju studentima mogućnosti studiranja u BiH i inozemstvu, međutim dosadašnje ostvarenje mobilnosti uglavnom je rezultat napora pojedinaca i samoodricanja. Težište rada u narednome razdoblju treba biti na Erasmus+ projektima i aplikacijama kojima će se ostvariti veća mobilnost studenata iskazana ostvarivanjem najmanje 15 ECTS bodova iz mobilnosti ili tromjesečni kontinuirani boravak na nekoj inozemnoj instituciji. Time bi visokoobrazovne ustanove u BiH slijedile postavljene ciljeve za europsku mobilnost do 2015. godine. Također nastavno osoblje mora intenzivnije učiti strane jezike, a potrebno je i poboljšati ponudu programa na engleskome ili drugim međunarodnim jezicima.

2.5. Promicanje europske suradnje u osiguranju kvalitete u cilju razvijanja usporedivih kriterija i metodologija

U razvoju sustava osiguranja kvalitete postignuti su veliki pomaci i danas gotovo sve javne visokoobrazovne ustanove rade interne i eksterne evaluacije. Ostali aspekti izgradnje sustava upravljanja kvalitetom u stalnoj su uzlaznoj fazi (npr. rad na nacionalnim okvirima za kvalifikacije u raznim oblastima, rad na unapređenju podloga i kriterija za financiranje visokoškolskih organizacija, rad na razvoju različitih procedura i uputa i sl.).

2.6. Promicanje potrebne europske dimenzije u visokome obrazovanju

Kroz međunarodnu suradnju, međunarodne projekte i ugovore o suradnji najizravnije se radi na ovome elementu. Ta suradnja obuhvaća studijske posjete, razmjene, izrade diplomskih, magistarskih i doktorskih radova, zajedničke projekte i sl. Većina visokoobrazovnih ustanova veliku pozornost posvećuje suradnji sa stranim veleposlanstvima u BiH kao i bh. veleposlanstvima u svijetu. Tijekom svake godine potpisuju se brojni ugovori o suradnji, otvaraju novi međunarodni projekti, realiziraju brojni studijski posjeti kako za nastavno i administrativno osoblje tako i za studente.

2.7. Cjeloživotno učenje

Ovo je jedna od najslabije implementiranih smjernica Bolonjskoga procesa. Stoga ovu važnu oblast obrazovanja treba podignuti na višu razinu i to je zadatak na kojem

se treba raditi u narednim godinama. Sadašnji sustav cjeloživotnoga učenja ima svoje forme koje se odnose na organizaciju određenih dodatnih obrazovanja na pojedinim fakultetima, stjecanje dodatnih kvalifikacija, znanja, vještina, kompetencija i sl., ali ne postoji jasno osmišljen koncept izvođenja toga studija. Na pojedinim fakultetima urađeni su programi za različite forme cjeloživotnoga učenja s ECTS bodovima. Posebno mjesto zauzima program dodatne izobrazbe za određene kvalifikacije kao što je npr. pedagoška skupina predmeta za nastavnike stručnih predmeta u srednjim školama, obuka iz pedagoških disciplina za mlađe nastavno osoblje visokoobrazovnih ustanova, obuka za CNC programere, obuka za nove IT vještine i sl.

2.8. Sudjelovanje studenata u upravljanju visokoobrazovnim ustanovama

Studenti preko svojih predstavnika sudjeluju u radu fakultetskih vijeća, senata, odbora za kvalitetu i drugih tijela u kojima imaju ravnopravno pravo glasa, diskusije i odlučivanja.

2.9. Povećanje privlačnosti i kompetitivnosti Europskoga prostora visokoga obrazovanja prema ostalim dijelovima svijeta

Kao dio jedinstvenoga Europskog prostora visokoga obrazovanja BiH javne visokoobrazovne ustanove maksimalno se zalažu za provedbu svih ključnih elemenata ostvarivanja zadanih ciljeva Bolonjskoga procesa. Veliki broj diplomanata koji rade u zemljama EU i širom svijeta u svojim strukama, najbolja su potvrda za to. Sve informacije koje se dobiju od stranih veleposlanstava, ministarstava, visokoobrazovnih ustanova, inozemnih natječaja i sl. u vrlo kratkome vremenu nađu se na mrežnim stranicama ili oglasnim pločama (rubrike stipendije, natječaji, aktualnosti). U narednome razdoblju više se mora uraditi na privlačenju stranih studenata na studij u BiH te razviti katalog predmeta I., II. i III. ciklusa koji se mogu slušati na engleskome ili drugim stranim jezicima.

Zaključak

Na temelju svega navedenog može se zaključiti da Bolonjski proces vodi prema sve većoj kompatibilnosti i usporedivosti visokoobrazovnih sustava, čime se studentima olakšava pokretljivost, a institucijama mogućnost privlačenja studenata i znanstvenika iz različitih dijelova svijeta.

Ciljevi postavljeni Bolonjskom deklaracijom i politike koje su razvijene prethodnih godina, vrijede i dalje. Premda nisu potpuno ostvareni svi ciljevi, potpuna i pravilna njihova provedba na institucionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini zahtijeva veći angažman i posvećenost u budućnosti, s posebnom usmjerenosti na kvalitetu kao ključni čimbenik kompetitivnosti i atraktivnosti europskoga visokog obrazovanja u svijetu.

Očigledno da je za provedbu reforme obrazovanja u BiH potrebno učiniti dodatne korake i djelovanja svih aktera i razina uključenih u provedbu Bolonjskoga procesa.